

1ο Πειραματικό Γυμνάσιο Καρδίτσας

Εργασία στο μάθημα της Ιστορίας

Κάστρο Φαναρίου

Φλώρος Κωνσταντίνος

Τμήμα Β2

Σχ. Έτος 2021-2022

Υπεύθυνη καθηγήτρια Ραϊτσίνη Χριστίνα

Κάστρο Φαναρίου Καρδίτσας

Το κάστρο του Φαναρίου ανήκει όσο αφορά την διοίκηση στο νομό Καρδίτσας και απέχει 16 χλμ. νότια από τα Τρίκαλα.

Είναι ένα αυθεντικό Μεσαιωνικό κάστρο, και μάλιστα από τα πιο διατηρημένα, σε ένα μέρος που δεν είναι τόσο γνωστό για τέτοια κτίσματα.

Από όλη την δυτική Θεσσαλία είναι το μόνο που βρίσκεται σε καλή κατάσταση και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '50 όπου ακέραίες ήταν οι πολεμίστρες του. Όμως, επειδή παραμελήθηκε από την πολιτεία και τους τοπικούς φορείς οι συνέπειες που είχε ήταν να ληλατηθεί, ενώ παράλληλα τα υλικά κατασκευής του (κυρίως πέτρα πελεκητή και τούβλα) αποτέλεσαν πρώτη ύλη με σκοπό οι άνθρωποι της περιοχής και όχι μόνο να κατασκευάσουν σπίτια. Ακόμα, η Εθνική Τράπεζα της Καρδίτσας χτίστηκε με πέτρες που μεταφέρθηκαν από το κάστρο! Αν και καθυστερημένα την ανοικοδόμηση και διάσωσή του ανέλαβε η πολιτεία από την 7η εφορία βυζαντινών αρχαιοτήτων.

Οι πρώτες ανασκαφές έγιναν το 1984 και κράτησαν περίπου δύο χρόνια, έτσι σταμάτησε η οποιαδήποτε προσπάθεια. Έπειτα, αφού πέρασε μία δεκαετία συμμετείχε σε ένα χρηματοδοτικό πρόγραμμα το 1995 για να μπορέσει να αναστηλωθεί, τότε άρχισε η κυρίως αποκατάσταση του μοναδικού αυτού ιστορικού μνημείου.

ΙΣΤΟΡΙΑ:

Το Φανάρι εισακούστηκε πρώτη φορά σε ένα αυτοκρατορικό χρυσόβουλο το 1289. Η βυζαντινή αυτή πόλη συναντάται συχνά σε πηγές καθ' όλη τη διάρκεια του 14ου αιώνα. Η θέση που ήταν χτισμένο ήταν τέτοια που είχε φυσική οχύρωση κάτι το οποίο στην υστεροβυζαντινή περίοδο απέκτησε μεγάλη στρατηγική σημασία, διότι μπορούσε να ελέγχει την διαδρομή Θεσσαλίας - Ηπείρου και συγκεκριμένα την οδό Τρικάλων - Άρτας. Για τους ακριβώς ίδιους λόγους οι Τούρκοι το χρησιμοποίησαν ως ορμητήριο σε όλη την κυριαρχία τους, ενώ τον 15ο αιώνα ήταν έδρα επισκοπής.

Τον 13ο αιώνα μ.Χ. εξαιτίας της γειτνίασης με το Δεσποτάτο της Ηπείρου η Θεσσαλία εμφανίζεται στο παρασκήνιο. Τα έτη 1303 - 1308 μ.Χ. η Άννα της Ηπείρου εισέβαλε στην Θεσσαλία και κατέκτησε το κάστρο του Φαναρίου με σκοπό την προστασία των ανατολικών ορίων του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Δυστυχώς, οι Φράγκοι του Δουκάτου της Αθήνας (στη δικαιοδοσία των οποίων ανήκε η Θεσσαλία) μάζεψαν 800 σιδερόφραχτους ιππότες και 3000 πεζικάριους και εισχώρησαν στη Θεσσαλία. Τότε η Άννα υπέγραψε συνθήκη ειρήνης και αργότερα παρέδωσε το κάστρο στους Φράγκους.

Επακόλουθα, στο Φανάρι ο σημαντικότερος ηγεμόνας που υπήρξε ήταν ο Στέφανος Γαβριηλόπουλος που ήταν φεουδάρχης μίας περιοχής τεράστιας έκτασης (Φανάρι έως Ελασσόνα μαζί με τα Τρίκαλα). Ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ανδρόνικος Γ' Παλαιολόγος γνωστός ως Σεβαστοκράτορας διοικούσε σε ένα πολίτευμα *de facto* αυτονομίας. Εκείνη την εποχή η κεντρική Ελλάδα ήταν χωρισμένη με τον εξής τρόπο: οι Γαβριηλόπουλοι την Θεσσαλία, οι Καταλανοί την Στερεά Ελλάδα και οι Δεσπότες της Ηπείρου.

Έπειτα, μετά τον θάνατο του Στέφανου Γαβριηλοπούλου το 1333, ο ηγέτης της Θεσσαλονίκης Μονομάχος ή Μονομαχάτος άρπαξε - εκμεταλλεύτηκε αυτή την ευκαιρία και συγκεντρώνοντας στρατό και στόλο, έφτασε στην Θεσσαλία και κατέκτησε τον Γόλον (Βόλο), το Καστρί, το Λυκοστόμιο των Τεμπών, τους Σταγούς (Καλαμπάκα), τα Τρίκαλα, το Φανάρι και την Ελασσόνα. Ο στόχος της κατάκτησης αυτών των αλληλομαχόμενων περιοχών ήταν να τα θέσει υπο την κεντρική Βυζαντινή εξουσία.

Παράλληλα είχε κινηθεί και ο Δεσπότης της Ηπείρου Ιωάννης Β' Κομνηνός που κατέκτησε το κάστρο του Φαναρίου, των Τρικάλων, του Δαμασιού, της Ελασσόνας και άλλα οχυρά της Θεσσαλίας όπου εγκατέστησε φρουρές. Ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος Γ' θέλοντας να συνεχίσει το έργο του Μονομαχάτου ανακατέλαβε πολύ εύκολα την περιοχή. Έπειτα, μετά από αυτή την απόπειρα οχύρωσε ξανά τα κάστρα της Θεσσαλίας, τα οποία «επανέξευξε εις το Βυζάντιον».

Αμέσως μετά τον θάνατο του Ανδρόνικου, ξεκίνησε ένας εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα σε άτομα που υποστήριζαν τον γιο του Ανδρόνικου τον Ιωάννη Ε' και του Ιωάννη Καντακουζηνού. Ο Καντακουζηνός

καλέστηκε από Θεσσαλική πρεσβεία να κατακτήσει την περιοχή τους. Εκείνος τότε έστειλε τον Ιωάννη Άγγελο, ο οποίος ήταν ανιψιός του, που με επιτυχία πραγματοποίησε την αποστολή αυτή. Έτσι, η Θεσσαλία κατάφερε να ξεφορτωθεί τους Καταλανούς που την ταλαιπωρούσαν μετά το 1311 καθώς και να ξαναενωθούν οι περιοχές της.

Ωφελούμενος από τον βυζαντινό εμφύλιο πόλεμο ο Μεγάλος Κράλης των Σέρβων Στέφανος Δουσάν (1331 - 1355) κατέλαβε το κάστρο του Φαναρίου και με διάφορες πετυχημένες εκστρατείες δημιούργησε ένα πανίσχυρο κράτος που είχε έκταση από το Δούναβη μέχρι τον Κορινθιακό, από την Αδριατική και το Δυρράχιο μέχρι το Αιγαίο και τις Σέρρες.

Οι Τούρκοι κατέλαβαν για πρώτη φορά το Φανάρι το 1396 - 1397. Αυτό συνέβη κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Σουλτάνου Βαγιαζήτ Α' στη Θεσσαλία. Όμως, αφού οι Τούρκοι ηττήθηκαν στη μάχη της Άγκυρας από τους Μογγόλους, η περιοχή ξαναπάρθηκε από τους Βυζαντινούς αλλά δυστυχώς είχαν ήδη εγκατασταθεί Τούρκοι.

Η Θεσσαλία υποτάσσεται ολοκληρωτικά στους Οθωμανούς Τούρκους από την τελική εισβολή του Μουράτ Β' μαζί με τον στρατηγό Τουραχάν μπέη το 1423.

Το Φανάρι και γενικά η Θεσσαλία ξαναπάρθηκαν από τον Δεσπότη του Μυστρά, ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, όμως ηττήθηκε από τον Τουραχάν μπέη οπότε η Τουρκοκρατία συνεχίστηκε.

Το Φανάρι ήταν υποταγμένο στους Τούρκους για 460 χρόνια και στη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα υπήρξε πεδίο μάχης δύο φορές (1825 και 1854) όταν τα Άγραφα επαναστάτησαν.

Η οριστική απελευθέρωση του Φαναρίου έγινε στις 18 Αυγούστου 1881 με τον υποστράτηγο Σπυρίδων Καραϊσκάκη, γιο του ήρωα Γεωργίου Καραϊσκάκη, με 7.000 άνδρες που μπόρεσε και κατέλαβε του Κάστρο και ύψωσε την Ελληνική σημαία.

ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ:

Το κάστρο έχει χτιστεί πάνω στο λόφο του Φαναρίου όπου παλιότερα ήλεγχε τη διαδρομή Θεσσαλίας - Ηπείρου.

Είναι ένα μικρό οχυρό, με έκταση 2.6 στρέμματα το οποίο ενισχύεται με έξι προεξέχοντες πύργους, με πιο ενισχυμένο τον νότιο. Το κάστρο έχει δύο εισόδους, μία στη νότια που είναι η κυρίως είσοδος και μία βοηθητική στη βόρεια πλευρά.

Το οχυρό έχει διάμετρο 100 μ. περίπου και η περίμετρος του είναι 230 μέτρα. Τα τείχη φτάνουν το ύψος των δέκα μέτρων και το πλάτος των δύο.

Μέσα στο κάστρο υπάρχουν ερείπια δύο δεξαμενών, καμαροσκέπαστης πυριτιδαποθήκης, ένα τζάμι το οποίο πατάει πάνω σε ένα πιο παλιό κτίριο με λουτρό και δίχωρο κτίριο στην μπροστινή είσοδο για τις ανάγκες της φρουράς.

ΑΥΤΟΥΣΙΑ ΛΟΓΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ:

"Επί δε της ακρωρείας, της υψουμένης προς ανατολάς της κοιλάδος του Μουζακίου, κείται μικρόν χωρίον Φανάρι, όπερ, κείμενον εν θέσει απόπτω, καθίσταται έτι καταφανέστερον εις τον εκ της πεδιάδος ερχομενον δια τα κεκονιαμένα τείχη του περιβάλλοντος αυτά φρουρίου. Το χωρίον μικρόν και άσημον, κατοικείται υπό 200 οικογενειών, των πλειόνων Τουρκικών, το δε περιβάλλον αυτό βυζαντινόν φρούριον διατηρείται και μέχρι σήμερα λίαν οχυρόν ως εκ της τοποθεσίας του. Ενταύθα ήδρευε πρότερον ο Επίσκοπος Φαναρίου - Φαρσάλων, διαμένων ήδη εν τη τελευταία πόλει. Εν τω φρουρίω παρατηρούνται ορθογώνιοι λίθοι των τειχών της ενταύθα κειμένης ερυμνής και κλωμακοέσσης Ιθώμης πόλεως προμηρικής. Ο Στράβων, μνημονεύων ταύτης, ως ομωνύμου της Μεσσηνιακής, προσεπιλέγει, ότι η θεσσαλική οφείλει να προφέρηται αφαιρουμένης της πρώτης συλλαβής, διά και ΤΗΕΥΜΑ καλείται υπό του Λιβίου (42.13) υπήγετο δε κατά τους χρόνους του Στράβωνος η πόλις εις την χώραν των Μητροπολιτών (της οποίας τα ερείπια μία ώραν μακράν των της Ιθώμης θα ανεύρωμεν εν τω Παλαιοκάστρω) και έκειτο μεταξύ τεσσάρων φρουρίων ως εν τετραπλεύρω κειμένων Τρίκκης τε και Πελινναίου και Γόμφων και Μητροπόλεως".⁽¹⁾

"Αγγαρεία, Ψωροζημία. Οινελαίου δόσεις, Νόμιθρον, Χειροδεκατείοι, καστροκτησία, μελισσοκομείον, Καπνολόγιον, Βιολόγιον, Κομέρκιον (εμπόριον) πρεβένδα (πρόνοια). Στο έγγραφο, εκείνο, προσετίθετο ακόμη: "ουδέ η κατά καιρόν κεφαλή, ουδέ σκυλόμαγκος, ουδέ μετιτάριος, ουδέ εξιλαστήρ, ουδέ ιεροκοπετριτάριος, ου δε άλλος τις των απάντων μαζών εξαιρούνταν".⁽²⁾

*1) "Θεσσαλία" βιβλίο του Ν. Γεωργιάδη (1894) κατά την επίσκεψή του στο Φανάρι

*2) Βυζαντινό απόσπασμα χειρογράφου του περιηγητή Γάλλου Εζέ σε κάποιο ναό του Φαναρίου, όπου ένας άρχοντας μοίραζε διάφορα προνόμια στους κατοίκους του χωριού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Βιβλία:

Νικόλαος Γεωργιάδης, "Θεσσαλία" εκδ. Τυπογραφείο Ερμού Αθήνα
1880

Ιστοσελίδες:

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/7/b/1/metadata-312-0000025.tkl>

<https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=fanari>

<https://sites.google.com/site/fanarikarditsa/to-kastro>